

BÀI 30

BỨC THƯ CỦA THỦ LĨNH DA ĐỎ

ĐỌC – HIỂU VĂN BẢN

I – MỤC TIÊU CẦN ĐẠT

Giúp HS :

– Thấy được *Bức thư của thủ lĩnh da đỏ* xuất phát từ tình yêu thiên nhiên đất nước đã nêu lên một vấn đề bức xúc có ý nghĩa to lớn đối với cuộc sống hiện nay : bảo vệ và gìn giữ sự trong sạch của thiên nhiên, môi trường ;

– Thấy được tác dụng của việc sử dụng một số biện pháp nghệ thuật trong bức thư đối với việc diễn đạt ý nghĩ và biểu hiện tình cảm, đặc biệt là phép nhân hoá, yếu tố trùng điệp và thủ pháp đối lập.

II – NHỮNG ĐIỀU CẦN LƯU Ý

Đây là một văn bản có nội dung hết sức phong phú, có thể khai thác, phân tích để làm rõ ý nghĩa về nhiều mặt : chính trị, xã hội, dân tộc học, triết học,...

Tuy nhiên vấn đề được đặt ra một cách nổi bật nhất, sinh động nhất, có ý nghĩa nhất và cũng dễ tiếp cận nhất là vấn đề quan hệ giữa con người với tự nhiên xét từ góc độ môi trường và sinh thái.

Nếu đòi hỏi phân tích toàn diện thì có thể coi là tương đối khó đối với HS lớp 6, song nếu tập trung hướng dẫn phân tích vấn đề cốt lõi như phần I – *Mục tiêu cần đạt* đặt ra thì HS hoàn toàn có thể nắm bắt được vấn đề và cảm thấy thú vị khi tiếp xúc văn bản. Ngay ở Tiểu học, cuốn *Tự nhiên và Xã hội 5*, phần I, đã dạy mười bài liên (từ Bài 55 đến 65) về chủ đề con người, môi trường và phân trọng tâm của môn Sinh học lớp 9 theo Chương trình THCS mới cũng là vấn đề sinh thái và môi trường. Khi dạy bài này, GV hướng dẫn cho HS ôn lại những kiến thức của mười bài *Tự nhiên và Xã hội 5* và chuẩn bị tâm thế cho các em học môn Sinh học lớp 9 cũng là một cách thể hiện phương hướng tích hợp.

– Người biên soạn sách có lược bỏ một số đoạn chưa thật phù hợp với trình độ HS lớp 6 cho nên không đặt vấn đề tìm bố cục, tuy vậy giữa các ý của bức thư được giữ lại vẫn có một mối liên hệ chặt chẽ, nhất là xét từ góc độ của vấn đề cốt lõi được đặt ra như nói ở trên.

III – TIẾN TRÌNH TỔ CHỨC CÁC HOẠT ĐỘNG DẠY – HỌC

Hoạt động 1. Cho HS đọc kĩ các chú thích, đặc biệt là các chú thích có dấu (★), chú thích 3, 4, 8, 10 và 11.

Hoạt động 2. Tìm hiểu nội dung và đặc điểm nghệ thuật của phần đầu bức thư.

Hướng dẫn cho HS tìm được nội dung cơ bản của đoạn văn : Đất đai, cùng với mọi vật liên quan với nó – bầu trời, không khí, dòng nước, động vật, thực vật – là thiêng liêng đối với người da đỏ, là *bà mẹ* của người da đỏ nên không dễ gì đem bán.

Để làm nổi bật nội dung cơ bản ấy, tác giả đã sử dụng rộng rãi thủ pháp nghệ thuật phù hợp : *phép nhân hoá* (bà mẹ, người chị, người em, gia đình, tổ tiên, cha ông).

Về trình tự thao tác, có thể cho HS chỉ ra nội dung cơ bản trước rồi tìm dẫn chứng về thủ pháp nghệ thuật minh hoạ. Song tốt hơn là đi từ thủ pháp nghệ thuật trước như phần hướng dẫn *Đọc – hiểu văn bản* ở SGK đã gợi ý.

Hoạt động 3. Tìm hiểu nội dung và đặc điểm nghệ thuật của phần giữa bức thư.

Hướng dẫn HS tìm nội dung cơ bản của đoạn văn :

Cách đối xử của người da trắng mới nhập cư đối với đất là hoàn toàn đối lập với người da đỏ, nếu người da đỏ buộc phải bán đất thì người da trắng cũng phải đối xử với đất như người da đỏ.

Để làm nổi bật những nội dung ấy, tác giả đã sử dụng một số thủ pháp nghệ thuật phù hợp : phép đối lập (*người anh em / kẻ thù ; mẹ đất, anh em bầu trời / vật mua được, tước đoạt được ; yên tĩnh / ồn ào ; ...*), điệp ngữ kết hợp với phép đối lập (*Tôi biết, cách sống của chúng tôi khác với cách sống của Ngài ; tôi thật không hiểu nổi ; tôi không hiểu bất cứ một cách sống nào khác ; Nếu chúng tôi... Ngài phải...*).

Về trình tự thao tác, cũng có thể linh động như trên.

Hoạt động 4. Tìm hiểu phần cuối bức thư.

Có thể xem đây là kết luận của bức thư. Kết luận khẳng định một cách mạnh mẽ, dứt khoát hơn điều đã nói ở trên :

– "Đất đai giàu có được là do nhiều mạng sống" của chủng tộc da đỏ.

– Bởi vậy, nếu người da đỏ buộc phải bán đất thì "người da trắng" và cả con cháu họ "phải kính trọng đất đai", phải biết đối xử với Đất như người da đỏ.

Đi xa hơn, kết luận còn cảnh báo : Nếu không như vậy thì ngay cuộc sống của "người da trắng" cũng bị tổn hại vì "Đất là Mẹ", là Mẹ của cả loài người, "Điều gì xảy ra với đất đai tức là xảy ra đối với những đứa con của Đất".

Giá trị của bức thư được nâng cấp, mang tính chất vĩnh cửu chính là nhờ mệnh đề chứa đựng ý nghĩa khoa học và triết lí đúng đắn, sâu sắc này.

Hoạt động 5. Giải thích vì sao một bức thư nói về việc mua bán đất ở thế kỉ XIX nhưng đến nay lại được coi là một trong những văn bản hay nhất về thiên nhiên và môi trường (chủ yếu dành cho GV thực hiện).

– Bức thư rất hay song không nên quá "hiện đại hoá" nó. Cần thấy người da đỏ, dù là thủ lĩnh Xi-át-tơn, cũng chưa thể có được ý thức đầy đủ, xét từ góc độ khoa học, về vấn đề bảo vệ thiên nhiên và môi trường.

– Xuất phát điểm của bức thư trước hết vẫn là lòng yêu đất nước quê hương. Song cách thể hiện tình yêu quê hương đất nước của mỗi dân tộc, thậm chí mỗi tập đoàn, mỗi nhóm người mỗi khác. Có người thì đau xót trước cảnh dân chúng bị tàn sát, có người thì đau xót trước tình trạng nền văn hoá dân tộc bị huỷ hoại,... Đó là những vấn đề không thấy đặt ra trong bức thư này. Khi "người da trắng"

vào châu Mĩ thì người Anh-điêng đang còn ở trình độ bộ lạc, nghĩa là đang sống một cách hoà đồng với tự nhiên, thiên nhiên. Thiên nhiên như một bà mẹ hiền chở che họ, cung cấp cho họ tất cả những thứ cần thiết, dù đó chỉ là những yêu cầu tối thiểu (Dù về phía họ, họ cũng thấy được tác động trở lại của con người đối với tự nhiên). Nền cơ khí công nghiệp xâm nhập đã làm đảo lộn tất cả, huỷ hoại gần như hoàn toàn môi trường sống của họ. Họ đã ngầm có ý thức phản kháng, chỉ chờ dịp bộc lộ. Và, trả lời yêu cầu mua đất của Tổng thống Mĩ là một cơ hội thuận lợi. Chính vì vậy, trong thư, ta không thấy người viết trả lời có bán hay không, lại càng không nói chuyện giá cả, vấn đề chỉ được đặt ra như một giả thiết (nếu... nếu...), mà đặt giả thiết chủ yếu là để tạo đà, tạo thế cho việc trình bày quan điểm và bộc lộ tình cảm.

– Thủ lĩnh da đỏ không chỉ đề cập đến "đất" mà còn đề cập đến tất cả các hiện tượng có liên quan tới đất như đã nói trên, tức những hiện tượng làm cho đất có giá trị, có ý nghĩa, những hiện tượng tạo nên cái mà hiện nay ta gọi là tự nhiên và môi trường sinh thái. Thời điểm nhân loại bước sang thế kỉ XXI cũng là thời điểm mà tài nguyên đã bị khai thác cạn kiệt, môi trường thiên nhiên đang bị ô nhiễm, bị tàn phá một cách cực kì nghiêm trọng. Đó là bối cảnh khiến cho bức thư của Xi-át-ton, vốn xuất phát từ lòng yêu quê hương đất nước, bỗng trở thành một trong những văn bản có giá trị nhất về thiên nhiên và môi trường. Ở Anh, trong vài chục năm lại đây, thanh niên rất thích mặc quần áo may bằng loại vải trên đó có in sẵn bức thư có giá trị này.

IV – Ý KIẾN THAM KHẢO

Khi biết bức thư được đưa vào SGK *Ngữ văn 6*, tập hai Tiến sĩ Bri-ghít Xmít (Brigid Smith), chuyên gia tư vấn quốc tế về môn Ngữ văn của Dự án phát triển THCS tỏ ý hết sức vui mừng, cho đó là một việc làm rất đúng lúc, khi Việt Nam chưa đi vào con đường công nghiệp hoá mạnh mẽ. Bà còn viết : "Hiện nay, nhiều người trẻ tuổi Việt Nam rất quan tâm đến vấn đề môi trường và mong muốn Việt Nam vẫn mãi là một đất nước tươi đẹp với những cây xanh, những dòng sông sạch sẽ và nhiều động vật, chim chóc".

Khi biết ở Bài 30, phần Tập làm văn dạy tập viết đơn (theo mẫu và không theo mẫu), bà B. Xmít đã đề nghị thể hiện ngay phương hướng tích hợp với phần Văn bằng cách đề nghị cho HS tập viết *Đơn xin tham gia Câu lạc bộ bảo vệ môi trường* của nhà trường hoặc khu phố (giả định là đã có tổ chức ấy).